

## UVODNA BESEDA

(ili priča o "lepim rečima" i "gvozdenim vratima")

"Lepa reč i gvozdena vrata otvara"... Ko na ovim našim prostorima nije čuo za ovu poslovicu i ko zna koliko puta je naš čovek ponovio za svoga života svakom zgodnom prilikom da bi ilustrovao svoj stav prema potrebi za demokratskim dijalogom (a da toga nije bio ni svestan), a ne da posegne za onom prejakom rečju koja seče poput sablje i ubija, i to da na nekom oproba dejstvo one njene zloslutne tajnovite strane. U Vukovom Rječniku poslovice je zabeležena, dakako, u obliku "Lijepa riječ i gvozdena vrata otvara". Tajnovite su mnoge mudre narodne izreke, jer im se najčešće ne zna kratka priča iz koje su one izvučene u vidu poante, ali su zasnovane na čvrstim etičkim načelima na kojima je počivao naš patrijarhalni svet. U njima je nagomilano golemo iskustvo premudrih nam predaka. One svojim univerzalnim humanim porukama važe za sva vremena, i sve prostore, iako su nastale u neko imaginarno vreme kada bi u jednom premudrom nam pretku sevnula metafora poput munje. Kao po nekom nepisanom pravilu, prvi bi put bila izrečena konkretnim povodom kada je tajnovitom lepom rečju trebalo otvoriti neka, još tajnovitija (gvozdena) vrata. A onda je to postalo opšte mesto koje se odnosilo na sve slične slučajeve, te je tako dobilo značenje sjevremenosti. Otkud u njima (poslovicama) taj spoj sjevremenosti i konkretnosti? S lingvističke tačke gledišta ono, svakako, dolazi od prezenta kojim se uvek kazuje neka radnja ili radnja kao stalna osobina nekog predmeta, paralelna ne samo sa trenutkom govora govornog lica (tzv. pravi prezent), već i u relaciji prema bilo kojem trenutku u prošlosti ili budućnosti (tzv. prezent u relativnoj upotrebi). Međutim, poslovicama je svojstveno i ono što je u suprotnosti sa tezom Praškog lingvističkog kružoka da u dvočlanoj rečenici postoje tzv. "tema" i "rema": u prvom delu je nešto već poznato, drugim delom se kazuje uvek nešto novo o predmetu mišljenja. Naime, one imaju sjevremensko značenje ili, tačnije, vanvremensko, kakve su u prajeziku bile glagolske reči, kada se njima pripisivala radnja kao stalna osobina. Dakle, ovde su nepoznate obe strane: i subjekatska sintagma "lepa reč" i predikatska sintagma "gvozdena vrata otvara", te je tako na malom verbalnom prostoru stešnjena mudrost čiji je konačni smisao teško odgonetnuti.

Šta li su za našeg dalekog pretka značile leva i desna strana ove izreke: "lepa reč" i "gvozdena vrata"? Tertium comparationis je morao biti "ključ" kojim se odbravljaju svaka vrata, pa i gvozdena. Ima li u strukturi ove paremijske elemenata za ovakvo tumačenje?. Da. A to je veznik "i". Dakle, ne treba u ovoj metafori zanemariti i izuzetno značajnu funkciju vezika "i", što znači da ta moćna reč otvara svaka, pa i – gvozdena vrata.